

Etopedie

Strategie vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími
potřebami na střední škole

Mgr. Jarmila Matochová,
175853@mail.muni.cz

Porucha chování (PCH)

definice

- ▶ Postižení, kdy se **chování a emocionální reakce** žáka **liší od** odpovídajících věkových, kulturních nebo etnických **norem** a mají nepříznivý vliv na **školní výkon** včetně jeho akademických, sociálních, předprofesních a osobnostních **dovedností**
- ▶ Současně toto postižení:
 - ▶ Je něco víc, než přechodná a předvídatelná reakce na stresující události v prostředí
 - ▶ Se vyskytuje minimálně ve dvou prostředích, z nichž jedno souvisí se školou
 - ▶ Přetrvává i přes individuální intervenci v rámci vzdělávacího programu

(Sdružení pro Národní duševní zdraví a speciální vzdělávání, in Vojtová, 2008)

Teorie resilience

Multifaktoriální teorie kauzalit

- ▶ Na vznik a vývoj poruchy chování mají vliv faktory:

- ▶ Žádný z faktorů sám o sobě nelze pokládat za příčinu poruchy chování
 - ▶ Faktory interagují a kumulují se
-

Resilience („odolnost“) - definice

Schopnost jedinců, navzdory vystavení nepříznivým individuálním či sociálním okolnostem, **směřovat k využívání zdrojů zdraví**, včetně využívání příležitostí **zažít zkušenost životní spokojenosti**.

Také **schopnost rodiny, komunity a kultury tyto zdroje**

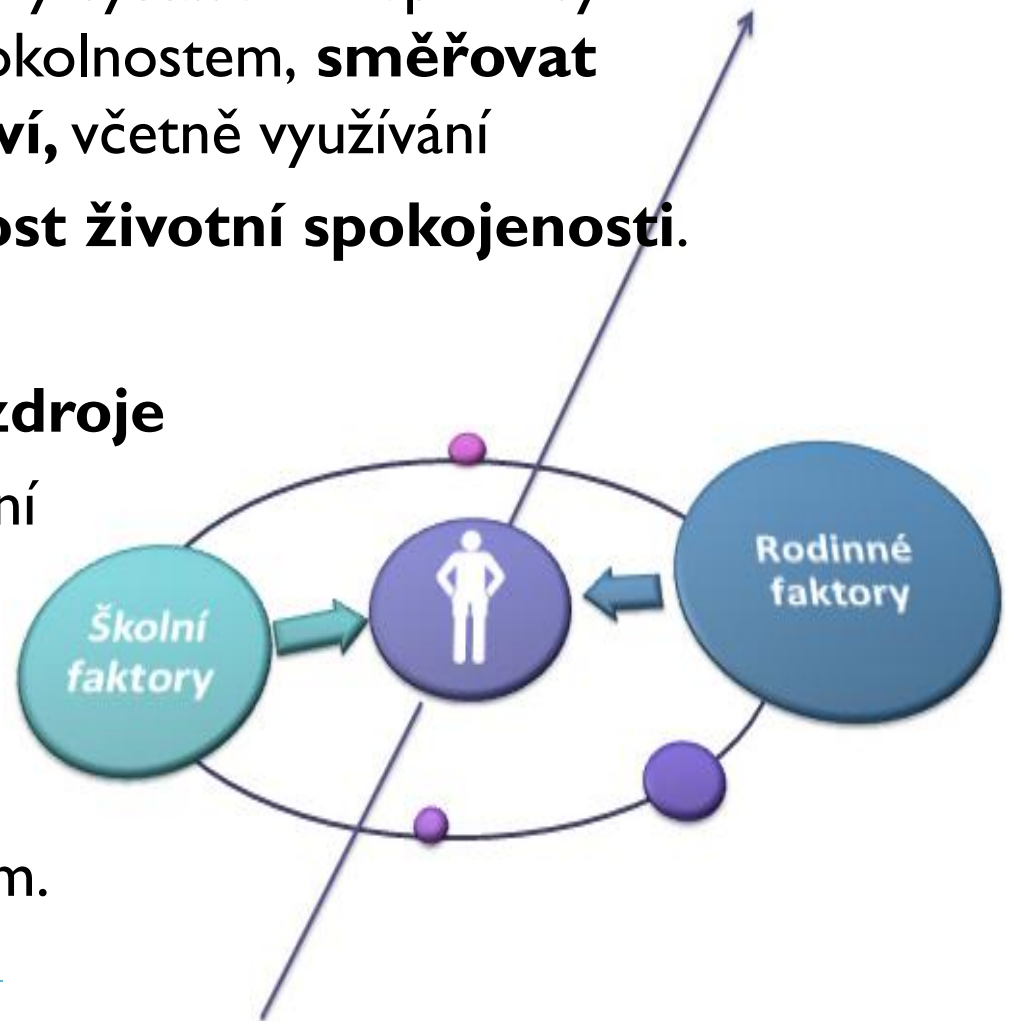
zdraví a příležitosti k prožívání

životní spokojenosti

jedinci **poskytnout**

způsobem

pro danou kulturu přiléhajícím.

	Rizikové faktory	Protektivní faktory
INDIVIDUÁLNÍ	Komplikované těhotenství a porod Neurologické problémy Raný deprivací syndrom Psychické trauma	Pozitivní temperament Odolný neurobiologický systém
	Raná poškození CNS, ADHD, neklid, impulzivita, poruchy koncentrace Zvýšená pohotovost k agresi Nedostatečná sebekontrola Zvýšená potřeba extrémních zážitků Emoční labilita	Prosociální orientace Pozitivní sebepojetí, sebekontrola Smysl pro humor Pozitivní orientace do budoucnosti Emoční stabilita Frustrační tolerance
	Mužské pohlaví	Ženské pohlaví
	Rizikové chování Expozice mediálnímu násilí	Intolerantní postoj k delikvenci Hodnotový systém, úroveň morálky
	Nízká úroveň kognitivních dispozic a potencialit k učení, jazyková bariéra, sociální nezralost	Kognitivní potenciál Komunikační dovednosti
	Nízká schopnost empatie	Empatie a citlivost k druhým

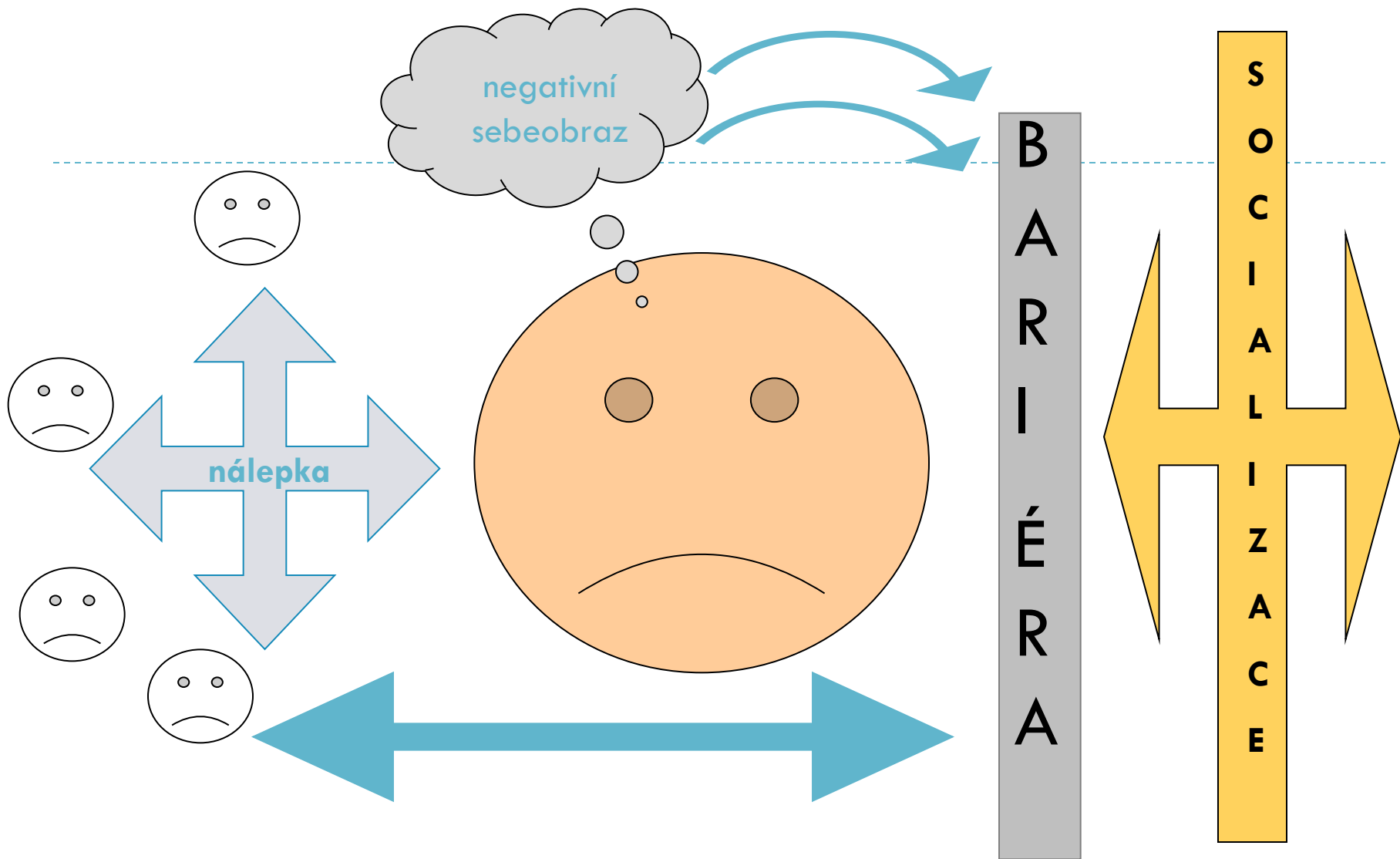
	Rizikové faktory	Protektivní faktory
R O D I N N Ý S Y S T É M	Slabá nebo chybějící vazba (attachment) Negativní emoční vztah rodič – dítě (odmítání)	Jistá vazba (attachment) Pozitivní akceptující vztah rodič – dítě Pečující klíčová osoba
	Trestající, laxní nebo nekonzistentní disciplína Nízká supervize a participace Život v sociálně vyloučené lokalitě	Přiměřená rodičovská supervize Důsledná disciplína s jasnými pravidly
	Dlouhodobý rodinný konflikt	Manželská opora Funkční komunikační systém
	Nestabilita rodinného prostředí Separace od rodičů, úmrtí Nedostatečně diferencované role	Rodičovská participace a pozitivní hodnocení Jasně vymezení rolí
	Nízký SES, chudoba, nezaměstnanost Kriminální chování, závislosti, zanedbávání, týrání v rodině	Vřelá emoční a podporující výchova

	Rizikové faktory	Protektivní faktory
ŠKOLA	Problematický vztah ke škole, nízká motivace, slabý školní výkon	Vysoká hodnota vzdělání, závazek ke škole
	Opakovaný neúspěch Syndrom naučené bezmocnosti Nepodporující učitel Vyčlenění z kolektivu spolužáků	Úspěch, uznání a účast v aktivitách Prožívání školy jako akceptující a smysluplné Podporující učitel
VRSTEVNÍCI	Role odmítaného Oslabené sociální vazby Nevhodné trávení volného času, nuda Delikventní vrstevníci Členství v gangu	Přátelské vztahy s vrstevníky (zapojení v aktivitách)
KOMUNITA	Restriktivně a negativně formulované právní i neformální očekávání chování Kriminalita a drogy v okolí Špatné životní prostředí	Existence a dostupnost sociální opory Dovednost mobilizace zdrojů sociální sítě

Nálepkování/ etiketizace/labelling

- ▶ „nálepka“ – označení dítěte, za dítě s problémem, s problémovým chováním, s poruchou chování
- ▶ odklání pozornost od příčin daného chování
- ▶ negativní stigma podporuje tendence dětí s PCHE cítit se nešťastně, podhodnocovat své schopnosti

Nálepka jako bariéra socializace

„Soft“ přístupy v terminologii: předcházení nálepkování

- ▶ odráží inkluzivní charakter pojetí problematiky nežádoucího chování
 - ▶ primární zaměření na perspektivu
- ▶ vyjadřují důvěru v odpovědnost pedagogů a dalších odborníků při podpoře těchto dětí
 - ▶ PČHE jako časově omezená výzva
- ▶ odpovídají společenskému vývoji
 - ▶ přístup ke vzdělávání pro všechny

Potíže s chováním
Problémy s chováním
Behavioral Difficulties

Provokující žák
Challenging pupil

Nápadné chování
Verhaltensauffälligkeiten
Dispozice k poruchám
chování

- ▶ snaha předcházet nálepkování
- ▶ hledání souvislosti mezi poruchou chování a sociálním okolím
- ▶ orientace na pedagoga a jeho zodpovědnost za perspektivu žáka s problémy
- ▶ hledání lépe fungujících postupů (v edukaci)

Cíle etopedie

Optimalizace životních perspektiv dítěte

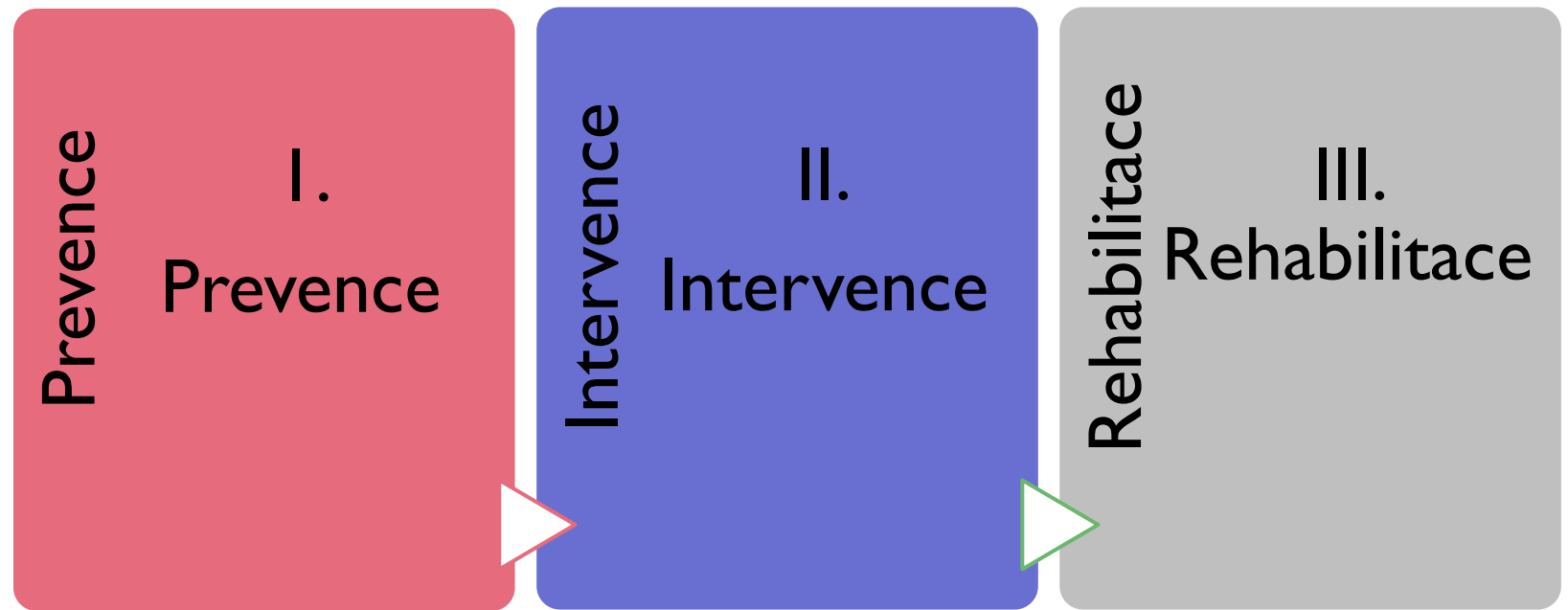
Vytvoření vhodných podmínek k:

aktivní přístup k vlastnímu
vzdělání

dosáhnutí na vlastní vzdělávací
potenciál

Fáze edukačního procesu

Prevence jako kontinuum podpory

(C. Blum a J., P. Bakken, in Obiakor, F. E., Bakken, J., P., Rotatori, A. F., 2010)

Terciální prevence:

snížit důsledky problémového chování a eliminovat jeho dopad na fyzické i sociální fungování jedince i jeho okolí

Sekundární prevence:

skupiny ohrožené některým problémem k rozvinutí problému zatím nedošlo

Primární prevence:

předcházení problému
osvěta a podpora konstruktivního trávení volného času

Úkoly fází:

Intervence

- ▶ eliminovat, odstranit zdroje nežádoucích vlivů
- ▶ vytvářet důvěru v sebe sama, sebeúctu,
- ▶ probouzet zájem, pohotovost, usměrňovat aktivity
- ▶ posilovat pozitivní sociální vztahy

Rehabilitace

- ▶ Poskytnout korektivní zkušenost
- ▶ Zprostředkovávat nové zážitky a podněty
 - ▶ pocit kompetence
- ▶ poskytnout mu prostor pro pochopení vztahových souvislostí, hodnot
- ▶ pomoci mu vidět vlastní perspektivu
 - ▶ orientace na budoucnost

Speciálně pedagogické prostředky

HRA – vede k dodržování pravidel

- ▶ učí sociálním kompetencím (sebeovládání...)
- ▶ motivační efekt
- ▶ pěstuje morální vlastnosti

PRÁCE - bývá účinná i tam, kde jiné prostředky selhaly

- ▶ pozitivně ovlivňuje charakterové vlastnosti; vychovává ke svědomitosti a vytrvalosti
- ▶ práce musí mít smysl, zjevnou užitečnost

REŽIM - pomáhá budovat dynamický stereotyp

- ▶ společenský princip (dodržování norem, společenských zvyklostí)
- ▶ hygienický (biorytmus, hygienické návyky)
- ▶ pedagogický (hlavně s ohledem na věkové zvláštnosti)

PROSTŘEDÍ - především převýchovného zařízení (má nezastupitelný vliv)

A JINÉ...

Diagnostika

– strukturované hodnocení problému

Základní otázky (témata)

1. **Základní problémy**, koho se týkají (kdo se na nich podílí) a proč?
2. **Podrobností** o současném problému - doba trvání, intenzita, okolnosti a následky.
3. **Postoje** klíčových osob - mladých lidí samotných, rodičů, učitelů atd.

Okruhy diagnostiky

Historie vývoje

Fungování ve škole (studijní výkon, vztahy k učitelům a dětem)

Vztahy k vrstevníkům

Vztahy v rodině

Koníčky a zájmy

Traumatizující události

Chování dítěte

Systemový přístup k řešení edukace žáků s poruchami chování

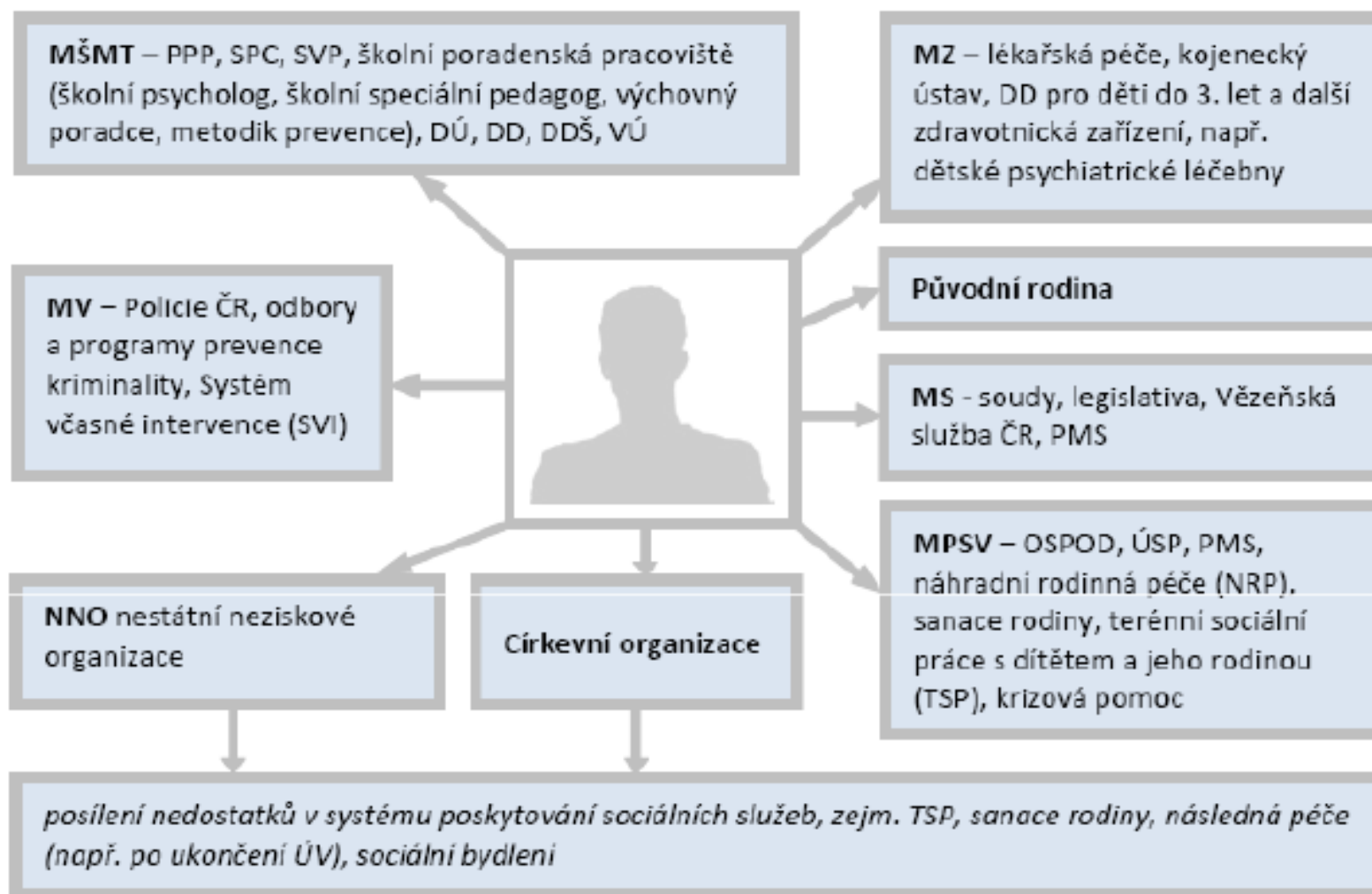

Schéma 1: Hvězdice - ideální forma fungování poskytované podpory a péče o ohrožené děti – dostupnost a provázanost podpory a péče v jakémkoliv okamžiku života dítěte (schéma vytváříme na základě analýzy systému péče o ohrožené děti v ČR)

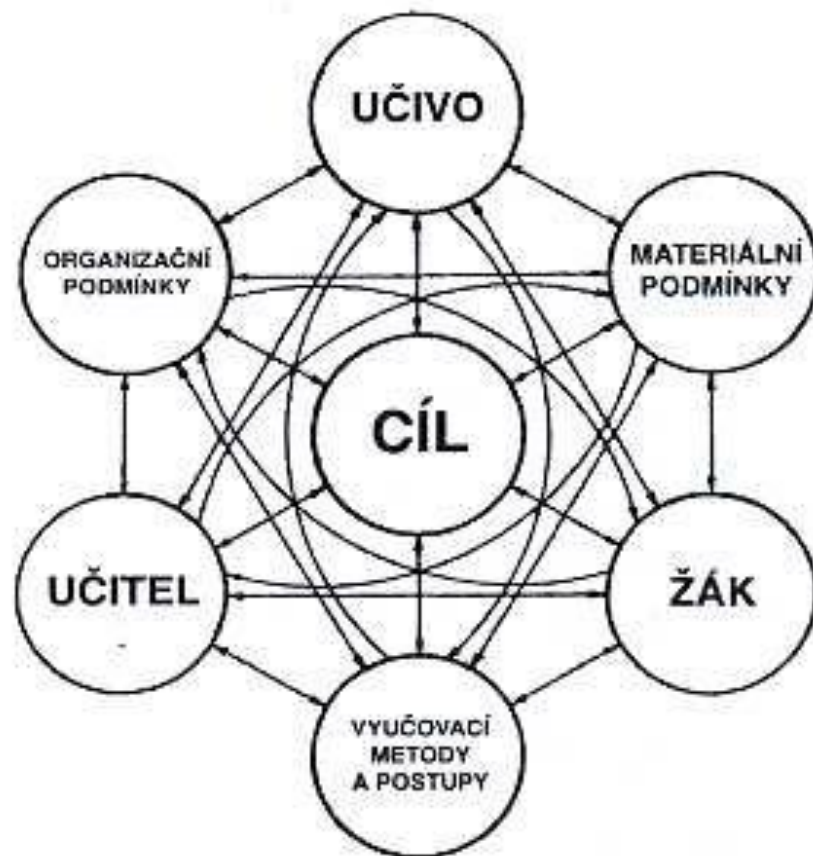
Škola jako systém

► Systémový přístup

- svět jako soustava vzájemně propojených a ovlivňujících se systémů

► Funkčnost systému

- vzájemně výhodné propojení prvků soustavy

Zásady funkčnosti systému

(Pokorná 1997)

- ▶ Jednotlivé prvky systému jsou **nezaměnitelné**, na sobě **závislé**
 - ▶ V systému může každý člen udržet svou **jedinečnost** a současně **komunikovat s okolím**
 - ▶ **Ohraničení** vůči okolí, ale současně **otevření** novým vlivům (brání svou intimitu, určité vliv nenechá vstoupit)
 - ▶ identita systému x respekt a otevřenost vůči okolí
 - ▶ Propojení systémy stabilizuje
 - ▶ Otevřenost systému = naděje.
-

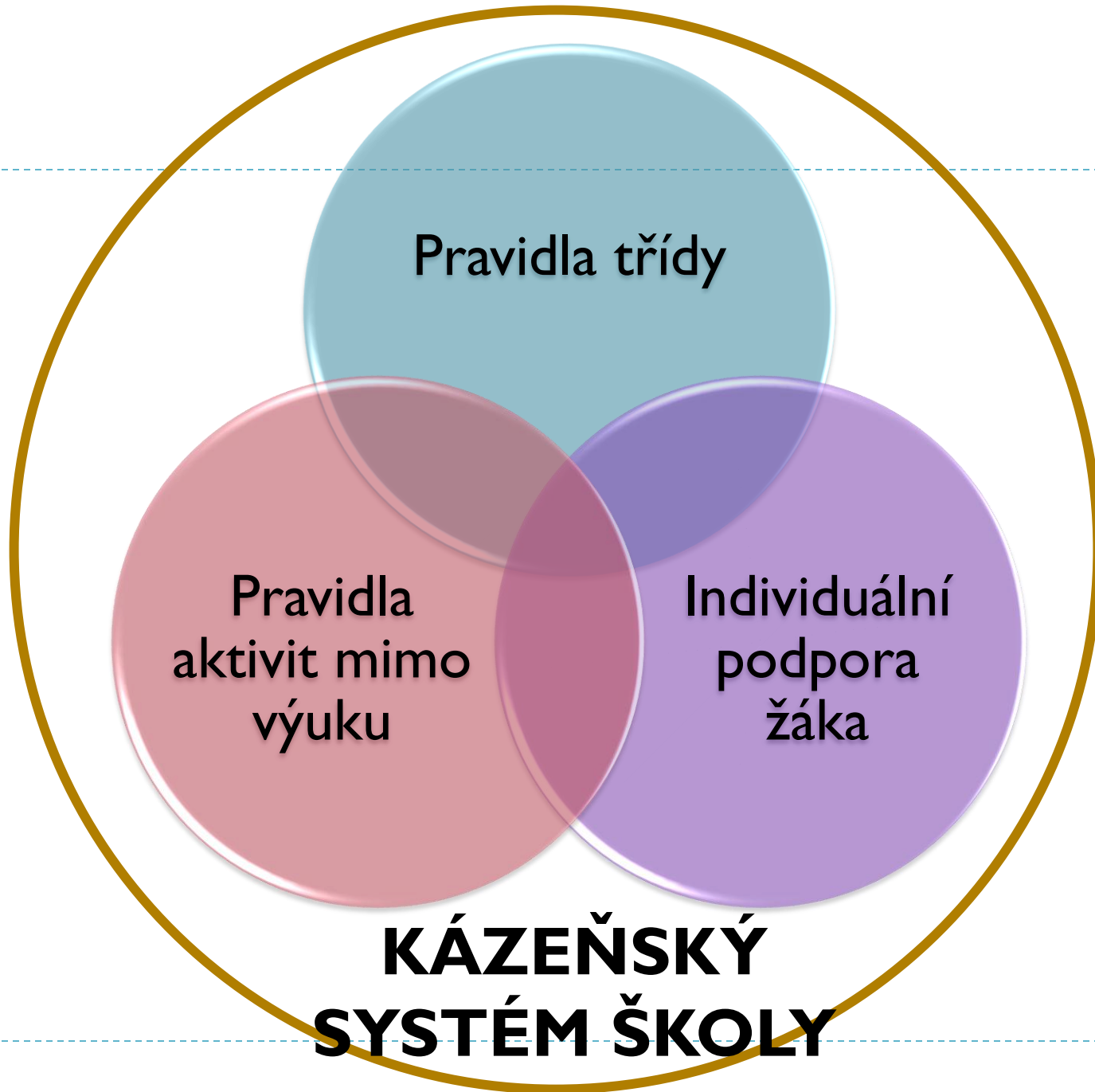

Škola, kázeň, pravidla

Kázeňská politika školy

- ▶ = **péče o edukaci uvnitř systému školy**
- ▶ definuje základní pravidla pro vztahy, chování a organizaci školy
- ▶ musí být založena na společenských hodnotách a perspektivách a na prospěchu žáků
- ▶ kázeňská politika školy by měla pojímat celý její systém
- ▶ základním východiskem je **podpora žádoucího chování**

Základní pravidla kázeňské politiky (Colvin, Fernandez)

- 1) **Vymezení žádoucích způsobů chování**
 - ▶ malý počet jednoduše formulovaných žádoucích způsobů chování
 - 2) **Výuka** žádoucích způsobů chování
 - ▶ v reálných situacích.
 - 3) **Propagovat a uznávat** způsoby správného chování
 - ▶ Interakce dospělý-žák k pozitivnímu iniciování
 - 4) **Aktivně zpracovávat chyby v chování**
 - ▶ dohodnout předem zásady postupu v případě špatného chování
 - 5) **Hodnotit a adaptovat kázeňskou politiku týmem** –
 - ▶ strategie průběžného vyhodnocování a modifikování kázeňského systému školy
 - 6) **Podporovat pracovníky školy**
 - 7) **Podporovat individuálního studenta**
 - ▶ vytváření pozitivní kultury školy x podporovat menší skupiny žáků nebo i jednotlivce
-

Kázeňská politika jako nástroj

- srozumitelnost
 - zřetelná pravidla
 - spoluúčast
 - pozitivní zaměření
 - důsledné dodržování
 - zřetelné pojmenovávání problémů
-
- ▶ jasná a srozumitelná kázeňská politika – **možnost monitorování problémů v chování a jejich předcházení** prostřednictvím koordinovaných kázeňských procedur
 - ▶ **informace pro žáky** jaké chování je očekáváno a jaké je zakazováno

Uplatňování pozitivní kázně

- ▶ **Pozitivní kázeň** (Adler, Dreikus) = všichni lidé mají stejná práva na důstojnost a respekt
- ▶ metody – nerepresivní a nekompromistní
- ▶ **přátelské** (ukazují úctu k dítěti) a **přísné** (ukazují respekt k tomu, co je potřeba udělat)

Možnost znázornění žádoucího a nežádoucího chování – práce v lavici

